

<https://doi.org/10.59424/debreceniszemle/2026/34/1/133-137>

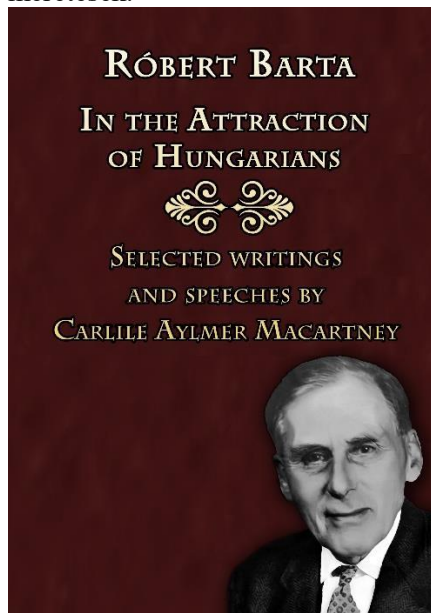
Magyarország és a magyarság-brit szemmel

Róbert Barta: *In The Attraction of Hungarians – Selected writings and speeches by Carlile Aylmer Macartney*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino-University Press of Eastern Finland, 2025.

Barta Róbert történész kutatónak, a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történelmi Intézete igazgatójának és oktatójának angol nyelvű kötete a 2021-ben a Debreceni Egyetem Történelmi Intézete által kiadott, címében megegyező, 228 oldalas, *A magyarság vonzásában – Válogatás Carlile Aylmer Macartney írásaiból és beszédeiből*. (*Speculum Historiae Debreceniense*,

vol. 31.) című mű kiegészített és átdolgozott kiadása. A könyv Carlile Aylmer Macartney brit történész-diplomatának a magyarsággal és Magyarországgal kapcsolatos tevékenységéből mutat be részleteket, különös tekintettel arra, hogy külső szemlélőként hogyan értelmezte a magyar nemzet történelmét és legfőképpen a Horthy-korszak társadalmi és politikai folyamatait. A kiadvány

nem csupán forrásgyűjtemény, hanem Macartney munkásságának szélesebb körű és részletesebb megértéséhez is hozzájárul, mert ezek jórészt a 20. századi brit-magyar kapcsolatok kutatói számára voltak inkább ismereteseek.

Azonban, mint ahogy a szerző is kiemeli az előszóban, ez a kötet nem Macartney karrierjének újraértelmezésére szolgál, hanem arra irányul, hogy jobban rávilágítson a korszakban betöltött kiemelkedő szerepére, ismereteire és kapcsolataira, amelyek szorosan összefüggtek az akkori magyar bel- és külpolitikával.

A kötet felépítését tekintve négy fő részre tagolódik, kiegészülve az előszóval, az összeggzessel, a bibliográfiával, a felhasznált forrásokkal és szakirodalommal. Az első egység a *The Career of the Historian and the Diplomat* elnevezést kapta,

amelyben a szerző bemutatja Macartney életútját, fókuszálva a Magyarország iránti érdeklődésére, kapcsolataira és tevékenységére. Ez a rész ismertető jellegű, ami segít az olvasónak elhelyezni térben és időben Macartney személyét. A szerző itt bevezetesként tárgyalja, hogy Carlile Aylmer Macartney brit történész-diplomata Kelet-Közép-Európa szakértőjeként vált ismertté a két világháború közötti időszakban, és a Foreign Office kutatójaként több Magyarországgal kapcsolatos átfogó jellegű művet is publikált életpályája során. A legjelentősebb publikációi az *October Fifteenth: A History of Modern Hungary 1929-1945*, a *Hungary. (The Modern World. A Survey of Historical Forces.)* és a *Hungary. From Ninth Century Origins to the 1956 uprising* című művek voltak. A második rész *Carlile Aylmer Macartney's Writings on the Hungarian Nation and History* címmel már egyértelműen a brit történész-diplomata kutatói munkásságára fókuszál, kiemelve Macartney középkori és modernkori magyar történelem iránti érzékenységét és érdeklődését. Emellett, az ilyen történelmi jellegű írásaiban Macartney gyakran reflektál azokra a kihívásokra, amelyek Magyarországot a külső támadások és hódítások során érték, illetve az I. világháború és Trianon következményeit is tárgyalja a magyar politikára és a nemzetre összpontosítva. A harmadik egység, *A Member of the Network – Judit Márffy-Mantuano (Judith Listowel)*, mintegy kitekintés-

ként szolgál és nem magával Macartney-vel foglalkozik, hanem az ő személyes és szakmai kapcsolati hálójának egyik fontos szereplőjét mutatja be. Márffy-Mantuano Judit magyar arisztokrata családból származott, aki brit férje és újságírói tevékenysége révén kapcsolatban állt az angol diplomáciai elittel, és ezáltal jó ismeretségben állt Macartney-val is. Márffy-Mantuano Judit több ízben is segített a Horthy-korszakbéli angolbarát magyar diplomatáknak és tisztviselőknél, és próbálta az ország nyugati kapcsolatait és jó hírét fenntartani; ez főként az 1944. március 19-ei német bevonulás és az 1944. október 15-ei nyilas hatalomátvétel után vált fontossá. Márffy-Mantuano Judit rendhagyó pályájának bemutatásával ez a rész jól érzékelteti Macartney magyar és nemzetközi kapcsolattrendszerének fontosságát, és kitekintésként is szolgál a korszak magyar külpolitikai mozgásterének megismeréséhez. A kötet negyedik része (*Lectures, Memorandums, Letters and Publicistics*) különböző műfajú források válogatása. Ez a rész ezért elsősorban forrásközlés jellegű, és ebben találhatók Macartney előadásainak jegyzőkönyvei, memorandumok, levelek és publicisztikai írások, amelyeket a szerző tematikus rendben gyűjtött össze. Az írások és beszédek szelekciós szempontja az volt, hogy mindegyik dokumentum Magyarországgal vagy valamilyen szempontból a magyarsággal foglalkozik. Így ezek nemcsak Macartney Magyarországgal

kapcsolatos nézeteit ismertetik, hanem olyan különleges nézőponttal is szolgálnak az olvasók számára, amely bemutatja, hogy egy, a magyarságról nagy tudással bíró brit tudós-diplomata milyennek látta az akkori Magyarország helyzetét és történelmét. A kötet végén található egy válogatott bibliográfia is Macartney további írásaiból (*Selected Bibliography of Carlile Aylmer Macartney's Writings*), amelyek már nem kizárólag Magyarország központúak, ugyanakkor segíthetnek felkelteni az olvasók érdeklődését Macartney életművével kapcsolatban, illetve a téma szakértőinek is hasznos információs forrásként szolgálhatnak.

Mindezek alapján a kötet fő célja az, hogy Macartney Magyarországgal kapcsolatos munkássága saját írásaiban, publicisztikájában keresztül jelenjen meg. Ennek érdekében a válogatás szerzője átfogó képre törekszik arról, hogy miként alakult ki a történész-diplomatának ilyen személyes, de egyben professzionális viszonya a magyar ügyekkel és néppel kapcsolatban, miközben továbbra is kritikusan tudott véleményt formálni a bel- és külpolitikai helyzetről, ráadásul egy olyan időszakban, amikor a magyar politikai útkeresés különösen összetett, bizonytalan és kihívásokkal teli volt. Carlile Aylmer Macartney írásait a szerző a következő logika szerint válogatta össze.

Egy részük a magyar történelmi vagy politikai identitással és aktuális helyzetével foglalkozik. Ezek a *The Situation in Hungary, Some Aspects*

of Present-day Hungary és a *Conditions in Hungary* címet viselik. Mind a három forrás más időben közelíti meg a témát, követve Macartney három magyarországi útját. A *The Situation in Hungary* az 1931. október 12-ei előadásának jegyzete, ami a bevezetőt, a vita összefoglalóját, a hozzászólásokat és a kérdéseket is tartalmazza. Ez az előadás témájában a világválság Magyarországot érintő gazdasági és politikai hatásait foglalkozik. Macartney különös hangsúlyt fektet az államháztartás nehézségeire és a Bethlen István lemondása utáni lehetséges politikai irányok áttekintésére. A *Some Aspects of Present-day Hungary* már a hat évvel későbbi, 1937-es, Gömbös Gyula miniszterelnöksége utáni magyar helyzetet mutatja be, a náciizmus terjedésének veszélyeire fókuszálva. A szerző itt is közli az előadás szövegéhez tartozó kérdéseket és vitát. Végül, a *Conditions in Hungary* a II. világháború utáni, 1946-ban szovjet megszállás alatt lévő Magyarországgal foglalkozik, és így betekintést nyerhet az olvasó abba, hogy miként értelmezte egy brit történész-diplomata a még csak kialakulóban lévő új európai viszonyok nyugati oldaláról a szovjet befolyást és ezzel a magyar politikai mozgástér beszűkülését. Ezek az egymást követő előadások jól érzékeltetik Macartney szakértelmét, éleslátását és elkötelezettségét a magyar ügyek iránt, különösen úgy, hogy Macartney mindhárom esetben egy fordulóponton lévő Magyarország helyze-

tére reflektál. Ennek a három előadásnak a beválogatása alkotja a kötet központi egységét, mert nemcsak Macartney Magyarországról alkotott képének fejlődését lehet velük követni, hanem azt is, hogy miként igyekezett a nyugati politikai és szellemi elitnek árnyalt elemzést nyújtani a magyar gazdasági, társadalmi, illetve bel- és külpolitikai folyamatokról.

A következő logikai szempont, ami alapján a szerző kiválasztotta a közölni kívánt forrásokat, a kárpát-medencei és a balkáni térség kisebbségi problémáinak bemutatása volt, hangsúlyozva Macartney elemzői képességét az etnikai kérdések tekintetében. Ezekről szólnak a *Political Relations in the Balkans, Ruthenia: A Problem of the Future, Memorandum on the Danube Basin – Its Problem of Peaceful Change* és a *Minority Protection: Cultural Autonomy* című források. Ezek után és mintegy átfogó jelleggel, az utolsó forrásválogatás klaszter a magyar külpolitikával foglalkozik a *The Foreign Political Relationships in Hungary* című anyaggal kezdve a *Letter of Imre Kovács to C. A. Macartney* című levéllel bezárólag. Itt már nemcsak Macartney írásai találhatók meg, hanem egy Macartney-nak címzett levél is, ezzel színesítve a forrásanyagot és bemutatva a személyes jellegű és a diplomáciai kapcsolatok átfedését és összetettségét. A kötet módszertanát tekintve egy forrásközlő, értelmező megközelítést alkalmaz. Macartney válogatott írá-

saihoz és beszédeihez a szerző részletes lábjegyzetekben fűz magyarázatot, amelyek jelentős mértékben segítik a történeti kontextus értelmezését, és az eredeti forrásokban említett személyek szerepét, jelentőségét is világossá teszik. Így a kötet kvalitatív, tehát értelmező szemléletet alkalmaz anélkül, hogy minden mondatot és összefüggést elemezne. A lábjegyzetek és egyéb kiegészítések inkább támpontot nyújtanak az olvasó számára a szövegek mélyebb megértéséhez. A munka szerkesztése logikusan felépített, kezdve Macartney életének rövid bemutatásával, majd kutatói munkájának és a kapcsolati hálójának áttekintése következik konkrét példákon keresztül, végül pedig, ahogyan a cím is ígéri, a kötet központi elemét az értelmező lábjegyzetekkel ellátott forrásközlés alkotja. A könyv erőssége egyrészt ebben a jól átgondolt szerkesztésben rejlik. A szerző által válogatott és rendszerezett forrásanyagok átgondoltan lettek összeállítva és a témánként kronologikus sorrendben történő szerkesztés is a világos struktúrát erősíti. Az olvasó így nem csupán forrásválogatást kap, hanem az értelmező megközelítés alapján és

Macartney életpályája által betekintést nyerhet egy élesebb fókuszú brit-magyar kapcsolatrendszerbe.

Összességében Barta Róbert: *In The Attraction of Hungarians – Selected writings and speeches by Carlile Aylmer Macartney* című értelmező forrásgyűjteménye hozzájárul ahhoz, hogy a magyar és nemzetközi történetírás egységes tematikus szerkezetben, életrajzi kontextussal ellátva megismertesse Carlile Aylmer Macartney Magyarországot és a magyarságot érintő írásait és beszédeit, elősegítve Macartney személyének és karrierjének mélyebb megértését, miközben más kutatók munkájához is értékes forrásokkal tud szolgálni. Márffy-Mantuano Judit életének bemutatásával és Macartney levelei segítségével a kötet az előadások és publicisztika közlésén túl betekintést nyújt a kapcsolati hálók kutatásának világába is. Mindezek által a szerző lehetőséget ad az olvasó számára a történész-diplomata Magyarországgal kapcsolatos tevékenységének átfogóbb megismeréséhez.

Zilahi-Sebess Ágnes

PhD-hallgató, DE Történelmi és
Néprajzi Doktori Iskola